

SLAVISTICA

ПРАЦІ ІНСТИТУТУ СЛОВ'ЯНОЗНАВСТВА
УКРАЇНСЬКОЇ ВІЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК
за редакцією Яр. Рудницького
Ч. 28

A. ФРАНКО-КЛЮЧКО

РУКОПИСИ ІВАНА ФРАНКА В КАНАДІ

(Лист із Ліпіка, Югославія, та інше)

Вінніпег 1957 Канада

Окрема відбитка із збірника
"ФРАНКО І ФРАНКІЯНА НА ЗАХОДІ"
Вінніпег, 1957

SLAVISTICA

PROCEEDINGS OF THE INSTITUTE OF SLAVISTICS
OF THE UKRAINIAN FREE ACADEMY OF SCIENCES
Editor-in-Chief: J. B. Rudnyckyj
No. 28

A. FRANKO-KLUCHKO

IVAN FRANKO'S MANUSCRIPTS IN CANADA

(Letter from Lipik, Yugoslavia, and others)

Winnipeg 1957 Canada
Printed by Trident Press Ltd., Winnipeg, Man

1. Листи.

Колись батькових листів і карток з видами було в мене багато. Батько, куди не їхав, не забував і мене і завжди посилав мені чи то картку чи короткий лист.

З його подорожі по Італії я майже щодня діставала вістку від нього. По часті були, це картки з видами Італії. Одну картку пам'ятаю: це був міст Ріальто в Неаполі з гарною дівчиною у народнім вбранню, що кокетливо усміхалася до прохожих. Батько написав на картці: "Міст і вид з него, чудові, але такої гарної дівчини, як оце на картці намальована, не стрічав".

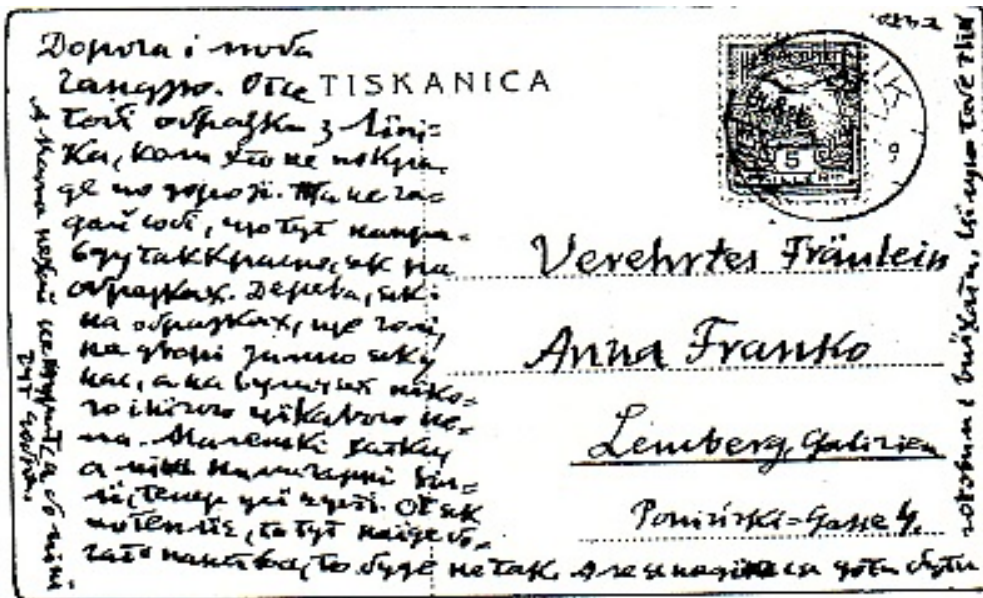
Було багато описів краєвидів, кудюю тато переїжджав, а далі йшли точні описи всього, що батько в цій подорожі мав змогу оглядати. Незрівняні твори римської культури старі руїни колишньої величі. Дальше майстерні твори італійської культури, будівлі, різьби, плоскорізьби малюнки, найбільших майстрів світа: Да Вінче, Михайла Ангела Буонаротті, Рафаеля і багатьох інших.

Зокрема мій батько був захоплений видом статуї Мойсея, долота майстра Михайла Ангела. Ця могутня статуя зробила на нього надзвичайне враження, він довго в неї вдивлявся, а потім ще кілька разів повернувся до неї, щоб іще ліпше оглянути і запам'ятати черти лиця, вираз цілості...

Тоді вже там далеко на полудні зродилася в його голові ідея віддати цю могутню постать в своїй власній пісні. Немає сумніву, що подібність долі Мойсея, його тернистого шляху до визволення свого народу з єгипетської неволі, - з його власною, надхнули його до написання його безсмертного твору "Мойсей".

Багато карток і листів до мене пропало. На жадання мого брата Петра я майже всі післала разом з моїми споминами про батька, до музею у Львові. Але моя посилка не дійшла до місця призначення. Пакет, який передала советському консулові в Відні для передачі братові, пропав безслідно.

Ось мала картка з Ліпіка в Югославії, з видами в середині. Туди батька вислано на лікування в часі його тяжкої недуги. Він пише:

"Дорога і люба Гандзю. Отсе тобі образки з Ліпіка, коли хто не покраде по дорозі. Ти не гадай собі що тут наравду так красно, як на образках. Дерева як і на образках, ще голі, на дворі зимно як у нас а на вулицях нікого і нічого цікавого нема. Маленькі хатки а між ними гарні віллі, тепер усі пусті. От як потепліє то тут наїде багато панства, то буде не так, але я надіюся доти бути готовим і виїхати. Цілую тебе твій тато."

Дати немає; здається це було в листопаді 1909 року. Його надія на скорі видужання не сповнилася, йому не прийшлося там бути довго. Ми в короткім часі по його виїзді після кількох тижнів, дістали алярмуючу телеграму: "Франко в безнадійнім стані приїзжайте забрати його до дому".

Брат Тарас зараз же поїхав до Ліпіка й привіз батька в дуже тяжкому стані, його віддали до водолічної санаторії на Софії недалеко від нашого дому. В Ліпіку, хоч тяжко хворий і безсилий, писання не кидав, хоч тяжко терпів від поступаючого паралічу рук, він ще писав, головно вірші.

Багато цих віршів Тарас спалив у Ліпіку, кажучи, що ці вірші були неморального змісту.

В санаторії батько став поправлятися, але він просив нас, щоб ми його забрали додому, він почувався там погано. Тому що лічення він там жадного не діставав, то й лікар згодився на те й відпустив його. Вдома, хоч ще зовсім ослаблений, взявся завзято до праці. Він або лежав в ліжку відпочивав й обдумував свою працю, або писав. Руки мав спаралізовані, то з початку диктував братові Андрієві, або студентам, що голосилися йому до помочі (Лизанівський).¹⁾

Ще два листи, один датований: Львів 3 н. ст. лютого 1915.

Писаний лист лівою рукою, котра з часом настільки звільнилася з паралічу, що батько хоч частинно міг нею володіти й писати напів друкованими буквами. Ось перший лист до Києва, де я перебувала з 1914 року в тітки:

"Дорога Анно. Обертаюся до тебе з просьбою. Розшукай якого слухача університету й проси його переписати для мене з другого тому "Запорожської Старини" (1835-8) книжки четвертої поміщені там

українські пісні й думи з увагами до них. Українські тексти треба переписувати слово в слово і буква в букву з усіма знатками, надто проси його переписати "Содержаніє книжок 4, 5, і 6 - усього того буде не багато. Ще треба заплатити за переписуванне, заплати а я зверну тобі, як вернеш до дому. Тут я дізнався, що всі українські видання в Росії заборонені, значить і мій запит до п-ні Черняхівської був безпредметовий. Чи була ти в неї та чи передала мій листок. Може як не тепер то в четвер зможемося на щось путяще. Ти була в Ольги Альбрандт? Може вона бідує та потребує підмоги? В нас стільки нового, що дня 26 січня вмер М. Павлик. Може з сею новиною зайдеш до пані Л. Драгоманової, та сповісти її при тій нагоді, що всі листи до Драгоманова, які він забрав від неї, він продав музеєві митрополіта Шептицького, в тім числі й мої, що до котрих друкування я застерігся був перед ним перед кількома літами, а які звернути мені він не хотів без дозволу п-ні Драгоманової. Ті листи представляють для мене деякий капітал, якого я буду доходити, тому хотів би я знати чи пані Драгоманова дозволила Павликові продати ті листи в треті, ще й до того клерикальні руки..

Дн. 13 лютого. Отсе аж сьогодні передаю сей листок через вояка. Нового в нас нічого нема, зима весь лютий досить остра, так що я ледви раз на тиждень виходжу з дому до міста. В мамі доси не був і не буду поки не потепліє. Не дивуюся, що від тебе нема листа, та все таки було би не зле, як би ти написала, що там у вас діється. Здоровлю тебе і засилаю поклони: всім знайомим І. Ф.

Другий лист з дня 24 марта 1915 писаний також до Києва.

Львів 9.24 марта 1915.

Дорога Аня! Втира я офірвав біг Франдр. Твій лист, який йому передав Панькевичева, що офірвала його дебігато біг кога. Вім не фатований і та здається, факційний біг того, який я офірвав біг матюгого офіцера і на який бігповів тобі зараз. На деякі твої питання я бігповів у тім листі і бігповідав тутіше раз. То, ніжур. Не була знає, твій лист переслала через експреса, отвої річ ти ми не мали змоги передати і в не знають ані її мажби ані адреси. З матюгою я не фатовився біг тасу її бігведена до Кухль. 9.17 злучна і не маю ані охоти ані можності фатовуватися з нею бігль, шк. Бігровіт здоровля не знаю нікого, та фумая, що вона зотой тас не хорувала, коли я не фатовився простудувати і прохленавим бігнжу, аби ти не і все це не можу прийти до здоровля і чілими тини, аби не виходжу з дому. Про Маріа саби сими знами бігватість, що біг перефавлатинненми з абстрійським бігськом був у Ста, ніслабові з повновластю біг коменди організувати стрільців. Зта, го тинна бігрозуміти, що біг живий і здоров, не фістав се чомево, лі ані не був облянний чіперемимі. Про Петра не бігвамо нікого нового. Втира я насбула велика парава Росіян по пободу Катітуну, чіі Перемиміла, що черняв са бігльше як 5 місяців проти вели, тезної сили (говорить про 800.000) Росіян. Шоти біг твої С. пере, йшла на холоду ~~квату~~ та вохку Кватуру, се мені фучне пріфрота, та се в мене тільки очна раца: вертай до дому, Количовітам так не пріемно. Дома бігтаки тепло, сухота спокійно, а біг 9.21 с.м. маємо в не сонатні та теплі чні, хот земля ще ніг снігом. Фтоваривь вого житя між тутешніми Русинами те пер у воеаний тас нема ні якого бігтоваривь. Книгарні, бібліотеки позаміжкані, голов, ні представники інтелігенції або повніздили з Краю (в Вігні са, мис Русинів фетер 900.000, а зтих, що лишили са, многих по арештовано. Про Юзич. не знаю нікого. Про Корес по ндену і в

з Вігнем асоз зафрануєто темр і ані учмкі нема, об біг
постубі тателсафр і чі звязки перервані.

Не вшодати нікуди з дому а не бубаво також ні в яких знайомих
а в мене не ані деками бубаво фумарта фехто з молотітні або Росіян.
Жому фогода а займано са літерату, чною працює, фпр, що можу писа
ти холівою лубкою. Зо саст і фроки в мене фара фара са не мала стінта
лубки, готівчя або машини готівчя до фумку. Фіра фотона за фатс,
ади фара фотатити тасу, не маюти змоги фатати, а фара фотата
фара фаше писменство, а не фататі чірні його фрасичу бубучим,

Дорога Анно. Вчора я одержав від Бандрівського твій лист, який йому передала Панькевичева, що одержала його невідомо від кого. Він недатований та, здається, давніший від того, який я одержав від молодого офіцера й на який відповів тобі зараз. На деякі твої питання я відповів у тій листі й відповідаю тут ще раз Пані Куч. не була в нас твій лист переслала через експреса а твої річи ми не мали змоги передати їй не знаючи ані її назви ані адреси. З мамою я не бачився від часу її відведення до Кульпаркова д. 17 грудня і не маю охоти ані можности бачитися з нею більше. Про її здоров'я не знаю нічого, та думаю, що вона за той час не хорувала, коли я натомість простудившись й пролежавши в ліжку два тижні все ще не можу прийти до здоров'я й цілими тижнями не вихожу з дому. Про Тараса мав я сими днями відомість, що він перед двома тижнями з австрійським військом був в Станіславові з повноваженням від Коменди організувати стрільців. Із того можна вирозуміти, що він живий і здоров, не дістався до неволі ані не був обляжений у Перемишлі. Про Петра не відомо нічого нового. Вчора в нас була велика парада Росіян по поводу капітуляції Перемишля, що держався більше як 5 місяців проти величезної сили (говорять про 600,000) Росіян. Що ти від тьоті Сані перейшла на холодну та вохку квартиру, се мені дуже прикро, та на се в мене тільки одна рада: вертай до дому, коли тобі там так не приємно. Дома все-таки тепло, сухо та спокійно а від д. 26 с. м. маємо вже сонячні та теплі дні, хоч земля ще під снігом. Товариського життя між тутешніми Русинами тепер у воєнний час нема ніякого, всі товариства, книгарні, бібліотеки, школи позамикані, головні представники інтелігенції або повиїздили з краю (в Відні самих Русинів тепер до 10.000), а з тих що полишалися, многих поарештовано. Про Юзичинську не знаю нічого. Про кореспонденцію з Віднем або загралицею тепер ані думки нема, бо всі почтові та телеграфічні звязки перервані. Не виходячи нікуди з дому, я не буваю також ні в яких знайомих, а в мене лиш деколи бував Бандрівський, та дехто з молодіжи або Росіян. Кожного дня я займаюся літературною працею, рад, що можу писати хоч лівою рукою. За останні роки, в мене набралася не мала стирта рукописів, готових або майже готових до друку. Працюю на запас, аби дармо не тратити часу, не маючи змоги знати, яка доля жде наше письменство, але не тратячи віри в його красну будучину. Здоров'я тебе і всіх знайомих І. Ф.

Ці наведені листи були писані в часі, коли російські війська окупували Галичину, дійшли до Карпат на полудню, а до Перемишля на захід. В той час я могла піддержувати сяку таку переписку з батьком, спершу через знайомого офіцера, що більш менш стало їздив до Львова, а пізніше я просто виходила на двірці розпитувала вояків, хто їде до Львова й просила взяти лист. Цей спосіб не був зовсім певний, бо мало хто з вояків знав остаточне призначення свого маршруту.

Воєнні події скоро мінялися, російські війська не вдержалися довго в Галичині, а сполучені німецько-австрійські армії скоро відбили зайняті росіянами позиції. Скупа переписка з батьком урвалася, а в 1916 році прийшла сумна й болюча вістка про його смерть. Телеграма йшла кілька місяців через Відень, Париж, Рим, Константинопіль, Москву, три місяці пізніше, приніс мені її Микола Вороний.

2. Поезії.

Крім листів у моїй приватній збірці франкіяни зберігся ще один автограф знаного вірша "Блаженний муж":

Блаженний муж, що йде на суд неправих
І там за правду голос свій підносить
Що безтурботно в соньмищах лукавих
Заціплі сумління їх термосить.

Блаженний той, хто в хвилях занепаду,
Коли заглухла й найчуткіших совість
Хоч диким криком збуджує громаду
І правду й щирість вказує як новість

Блаженний той, кого за тебе лають,
Клянуть і гонять і побють камінням,
Нехай побють, нехай лиш не дримають,
Душі живої не вбивають тлінням.

Блаженні всі, котрі не знали годі,
Коли о правду й справедливість ходять,
Хоч пам'ять їх загине у їх роді,
То кров їх кров людства убагодить.
23/IV 905

Блаженний муж, що іде на цю
неправду
І там за правду власної місто-
встві,
що безтурботно в шпальнях м'яких
захиляють умилю їх терновств.

Блаженний той, хто в хвилях жалю,
Кому жалюче і аї уткнє в їх шовств
Хоч гадки м'яккою збудуть зносаду
І правду і чистість вкарє як шовств.

Блаженний той, кого за тебе лають,
Клянуть і гонять і побють камінням,
Нехай побють, нехай лиш не дримають,
Душі живої не вбивають тлінням.

Блаженні всі, котрі не знали годі,
Коли о правду й справедливість ходять,
Хоч пам'ять їх загине у їх роді,
То кров їх кров людства убагодить.
23/IV 905

Рукопис вірша І. Франка
"Блаженний муж"
(із 1905 р.)

Іван Франко
(1856—1916)

Схопилися білесенькі
І в ліс полетіли
І в купочці на дубочку
Ночувати сіли.

II Три ворони.

Перша

Крав! Крав! Крав!
Крав Богдан Крам,
Та повіз у Київ,
Та продав злодіям
Той крам, що накрам.

- 4) Траєв. вид. в пунзу, але позано
ї варіант Трєтї в мен. вид. до
цього слова позано нотку: "диск.
но старoji ліри".
- 5) Мен. вид. Визмієт буде і тїсно.

Схопилися білесенькі
І в ліс полетіли,
І в купочці на дубочку
Ночувати сіли.

II Три ворони.

Перша
Крав! Крав! Крав!
Крав Богдан Крам,
Та повіз у Київ,
Та продав злодіям
Той крам, що накрам.

І. Франко високо цінив поезії Шевченка й працював над науковим виданням "Кобзаря". В мене збереглася одна сторінка з його рукопису, в якому переписано частину "Великого Льоху" й подано примітки. На стор. 15 репродукуємо факсиміле цієї сторінки, передруковуючи Шевченків текст так, як його зредагував Франко для свого видання "Кобзаря".

SLAVISTICA

- No. I - The tasks of Slavic Philology and Ukrainian Slavistics (in Ukrainian language), Augsburg, 1948.
- No. II - V. Chaplenko: Ukrainianisms in the language of M. Hohol (N. Gogol) (in Ukrainian language, with a French resume), Augsburg, 1948.
- No. III - Ivan Sydoruk: The problem of the Ukrainian White-Ruthenian Lingual Boundary (in Ukrainian language, with English and German resumes, 2 maps), Augsburg, 1948.
- No. IV - J. B. Rudnyckyj: Slavic and Baltic Universities in Exile, (in English language), Winnipeg, 1949.
- No. V - J. Byrych: A Page from Czech-Ukrainian Relations (in Ukrainian language), Winnipeg, 1949.
- No. VI - E. Smal-Stoeky: The Origin of the Word "Rus'" (in English language), Winnipeg, 1949.
- No. VII - V. Chaplenko: The Language of "Slovo o Polku Ihorevi" (in Ukrainian language with an English resume), Winnipeg, 1950.
- No. VIII - I. Mirtschuk: Das Daemonische bei den Russen und den Ukrainern (in German language). Augsburg 1950.
- No. IX - J. B. Eudnyckyj: Slavistica Canadiana A.D. - MOML (in English and Ukrainian), Winnipeg, 1950.
- No. X - Geo. W. Simpson: The Names Rus', Russia, Ukraine and their Historical Background (in Engl.), Winnipeg, 1951.
- No. XI - Metr. I. Ohienko: An Early 17th cent. Ukrainian Russian Dictionary. (In Ukr. and Kuss. 1.), Winnipeg, 1951.
- No. XII - V. J. Kaye: Slavic Groups in Canada (in Engl.), Winnipeg 1951.
- No. XIII - P. Fylypovych: Hohol's (Gogol's) Ukrainian Background, (In Ukr.), Winnipeg, 1952.
- No. XIV - W. Kirkconnell: Common English Loanwords in E. European Languages. (In Engl. 1.). Winnipeg 1952.
- No. XV. J. B. Eudnyckyj: Slavica Canadiana A. D. 1951. (In Engl. language). Winnipeg, 1952.
- No. XVI. J. Sherekh: Participium Universale im Slavischen. 1953. (in German language), Winnipeg, 1953.
- No. XVII. Lueyk G. M.: Old Church Slavic as a Religious Cult Language (in Ukrainian with an Engl. resume), Winnipeg, Man. 1953.
- No. XVIII. J. B. Eudnyckyj: Slavica Canadiana A. D. 1952 (Multilingual), Winnipeg, Man. 1953.
- No. XIX. I. Sydoruk: Ideology of Cyrillo-Methodians (In Eng. language), Winnipeg-Chicago 1954.
- No. XX. P. Kovaliv: Ukrainian and the Slavic Languages (In Ukr. 1.), Winnipeg 1954.
- No. XXI. J.B. Rudnyckyj: Slavica Canadiana A.D. 1953 (Multilingual), Winnipeg 1954.
- No. XXII. J.B. Rudnyckyj: Slavische und indogermanische Akzentdubletten (in German with English, French, Russian and Ukrainian summaries), Winnipeg, 1955.
- No. XXIII. W.J. Rose: Cradle days of Slavic Studies - Some Reflections (in English), Winnipeg, 1955.
- No. XXIV. J.B. Rudnyckyj: Slavica Canadiana A.D. 1954 (Multilingual), Winnipeg, 1955.

No. XXV. V. Svoboda: The "Slavonice" Part of the Oxford Heptaglot Lexicon. A Ukrainian-Latin Vocabulary of the 1st Half of the 17th Century (in Ukrainian, English, and Latin). Winnipeg, 1956.

No. XXVI. M.J.Mandryka: A Phase of Bulgarian-Ukrainian Literary Relations. Shevchenko's Influence on Bulgarian Poetry (in Ukrainian and Bulgarian), Winnipeg, 1956.

No. XXVII. J.B. Rudnyckyj: Slavica Canadiana A.D. 1955 (Multilingual), Winnipeg, 1956.

No. XXVIII. A. Franko-Kluchko: Ivan Franko's Manuscripts in Canada (In Ukrainian). Winnipeg, 1957.

No. XXIX. P. Kovaliv: Adjectival Participles in the Slavic Languages (In English, in print). Winnipeg, 1957.

No. XXX. J.B. Rudnyckyj: Slavica Canadiana A.D. 1956 (Multilingual), Winnipeg, 1957.

Price: \$0.50 per copy (No. XXV - \$1.00)

Obtainable at:

UVAN P.O. Box 3597, Station B., Winnipeg, Man., Canada.

1) В листі до проф. Яр. Рудницького в Вінніпезі п. А. Ключко-Франко подала такі дальші подробиці про параліч Франка: "...Після своєї хвороти, коли прийшов параліч рук, тато зараз же старався цілою намагаю своєї волі відзискати володіння рук, властиво можна навіть сказати, що і від самого початку цього процесу він мочив руки в гарячій воді й просив нас їх випростовувати. Ми навіть прив'язували їх на дошечку на жкийсь час. Але параліч поступав, при чім мав тато сильний біль. Я думаю, що цей параліч рук був наслідком того безперестанного писання, а нервовий шок, що започатковував хвороту, поділав спершу на руки, що були перепрацьовані й перемучені.

Тато частинно відзискав володіння лівою рукою, а властиво великим і слідуєчим пальцем; туди ми всовували Татові перо, а опісля Тато перо сам брав і в цей спосіб дуже скоро він зміг писати. Він писав звичайно сам, коли не було нікого йому до помочі. Спершу помагав і писав під диктат брат Андрій, опісля Лизанівський, що кожний день стало приходив до Тата..." (Лист із 29 листопада, 1956).